

Norsk sammendrag

Valgdeltakelsen ved lokale valg i Norge er nokså lav og til dels fallende over tid. I 2015 stemte 60,2 prosent av de stemmeberettigede ved lokalvalget. Deltakelsen ved stortingsvalg er høyere, og den har holdt seg mer stabil over tid. I 2017 deltok 78,2 prosent av elektoratet – altså 18 prosentpoeng flere enn ved forrige lokalvalg. Likevel varierer valgdeltakelsen mellom grupper, også ved stortingsvalg (Bergh og Christensen 2017). Unge velgere, velgere med innvandrerbakgrunn og de uten høyere utdanning er mest tilbøyelige til å sitte hjemme. Det er i disse gruppene vi først og fremst finner de «permanente hjemmesitterne», altså de som lar være å stemme flere valg på rad (Bergh og Christensen 2017).

Lav deltakelse blant enkelte grupper kan være et problem, dels fordi disse gruppenes interesser og synspunkter ikke blir representert i politikken. I tillegg kan lav deltakelse over tid bidra til å svekke legitimiteten til politiske beslutninger, politikkerne og hele det politiske systemet.

Én mulig løsning for å få grupper som ellers ikke ville ha stemt til å delta i politiske valg er å gi dem en påminnelse, eller en liten dytt i retning av å stemme. Forskergruppen som står bak denne rapporten, gjennomførte slike tiltak, som eksperimenter, ved lokalvalget i 2015. I samarbeid med IMDi og KMD sendte vi ut SMS-er med en påminnelse og oppfordring om å stemme til tilfeldig utvalgte velgere. Velgere som ikke fikk SMS-ene, utgjorde kontrollgruppen i eksperimentet. I tillegg ble det sendt ut mer omfattende brev til velgere med innvandrerbakgrunn. Brevene inneholdt praktisk informasjon om stemmegivningen samt et avsnitt som varierte mellom tre ulike brev.

SMS-tiltakene som ble sendt ut i 2015 bidro til en økning i valgdeltakelsen blant alle velgere *uten* innvandrerbakgrunn, på 1,6 prosentpoeng. Effekten var betydelig større blant velgere under 30 år (også *uten* innvandrerbakgrunn); der økte deltakelsen med 4,6 prosentpoeng. Brevene ble sendt til to grupper: utenlandske statsborgere som fikk stemmerett for første gang ved lokalvalget 2015, samt andre velgere med innvandrerbakgrunn. Brevene hadde en betydelig effekt på valgdeltakelsen i gruppen av nylig ankomne innvandrere. Deltakelsen økte med 5,8 prosentpoeng fra det som var et veldig lavt nivå i kontrollgruppen:

20,9 prosent. Blant de resterende velgerne med innvandrerbakgrunn økte deltakelsen med 3,4 prosentpoeng.

Tiltakene som ble gjennomført i 2015 var vellykkede i den forstand at de hadde en dokumenterbar effekt på valgdeltakelsen (se Bergh mfl. 2016).

I forbindelse med stortingsvalget 2017 ble det satt i gang et nytt prosjekt for å undersøke om tiltak av denne typen også kan fungere ved stortingsvalg. Hovedformålet med prosjektet i 2017 var å replikere eksperimentene fra 2015. Ville disse tiltakene fungere ved et stortingsvalg, hvor deltakelsen i utgangspunktet er høyere? SMS-eksperimentet ble gjennomført på samme måte, med samme tekst, og med utvalg som var trukket på samme måte (riktignok var utvalgene større i 2017). Meldingene ble sendt til 178 206 tilfeldig uttrukne stemmeberettigede personer i løpet av de syv dagene frem til og med valgdagen, den 11. september 2017. I dagene før selve valgdagen lød meldingen som følger: «Hei! Dette er en vennlig påminnelse om stortingsvalget 11. september. Demokratiet har bruk for din stemme, så husk å delta i valget! Hilsen valg.no/Oslo kommune». På valgdagen ble denne meldingen brukt (med riktige tidspunkt for valglokalenes åpningstider): «Hei! Har du stemt? Hvis ikke, kan du ennå rekke det. Valglokale er åpne fra kl. XX til kl. XX i dag. Delta i valget! Hilsen valg.no/Oslo kommune».

Avsender for alle tekstmeldingene i 2015, og 156 027 av meldingene i 2017, var «valg.no», altså Valgdirektoratets webside om valget. I 2017 hadde forskningsprosjektet et samarbeid med Oslo kommune, så de resterende 22 227 meldingene hadde «Oslo kommune» som avsender.

Eksperimentet med brev til velgere med innvandrerbakgrunn ble så langt det var mulig, også gjennomført på samme måte i 2017 som i 2015. Brevene inneholdt praktisk informasjon om stemmegivningen, som ble oppdatert slik at informasjonen var korrekt for 2017-valget. De tre ulike budskapene – 1) Stemmegivningen er hemmelig, du kan trygt stemme i Norge, 2) Deltakelsen blant velgere med innvandrerbakgrunn er økende. Bidra til å sette ny rekord! og 3) Deltakelsen blant velgere med innvandrerbakgrunn er for lav. Bidra til å snu trenden! – fikk også noen mindre justeringer slik at informasjonen skulle være korrekt i 2017. I tillegg til de tre budskapene som ble brukt i 2015, sendte vi også ut et brev uten noe slikt budskap i 2017, altså et slags kontrollbrev med utelukkende den praktiske informasjonen om stemmegivning. Teksten i brevene, i sin helhet, ligger i appendikset.

Til tross for at budskapene er sammenliknbare, er det likevel en viktig forskjell mellom brev-eksperimentene i 2015 og 2017. Ved lokale valg har utenlandske statsborgere stemmerett; ved stortingsvalg har bare norske statsborgere stemmerett. Gruppene av velgere med innvandrerbakgrunn er derfor ikke direkte sammenliknbare. De som fikk stemmerett for første gang i 2015, er utenlandske statsborgere som har oversteget grensen for tre års botid siden forrige lokalvalg. Den tilsvarende gruppen i 2017 er de som har fått statsborgerskap siden forrige stortingsvalg.

I 2017 ble det også gjennomført et helt nytt eksperiment i samarbeid med Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). Formålet med eksperimentet var å undersøke om det ville ha en effekt på deltakelsen å ringe til førstegangselgere for å overbevise dem om å stemme. LNU samlet en gruppe unge voksne til å gjennomføre en slik «telefonbank». De ringte til førstegangselgere med en del standardisert informasjon – for eksempel om åpningstidene til nærmeste valglokale – samt et mer åpent og diskuterende forsøk på å overbevise førstegangselgerne om å delta i valget. Budskapet var apolitisk, så i den grad førstegangselgerne ønsket informasjon om partienes politikk etc., ble de henvist til steder hvor de kunne finne det. Det ble gjennomført 32 424 oppringninger, med 7 638 gjennomførte samtaler.

Resultatene av alle eksperimentene i 2015 og 2017 fremgår av tabellen under. Vi rapporterer såkalte «intention-to-treat» (ITT) effekter. Det vil si, effekten på alle som er trukket ut til å delta i eksperimentet. Noen av SMS-ene og brevene kom ikke frem til mottakeren, og flertallet av førstegangselgerne som var valgt ut til å motta en telefon, gjennomførte aldri en samtale. Det tar vi ikke hensyn til i denne analysen. Slike frafall vil oppstå i enhver iverksetting av denne typen tiltak. ITT-effekt er derfor det mest realistiske målet på utfallet av hvert av tiltakene. I rapporten presenterer vi også såkalte «complier average causal effects» (CACE), som er effekten på de som faktisk mottok tiltaket.

Effektene av hvert tiltak uttrykkes som endring i valgdeltakelse (i prosentpoeng) fra kontrollgruppen til eksperimentgruppen. For eksempel var valgdeltakelsen i kontrollgruppen blant alle norske velgere i 2017 hele 82,6 prosent. I eksperimentgruppen som fikk SMS, var deltakelsen 82,9 prosent, altså en forskjell på 0,3 prosentpoeng. Denne lille effekten er statistisk signifikant, mens den enda mindre effekten blant velgere under 30 år ikke er signifikant forskjellig fra 0. Blant velgere med innvandrerbakgrunn som har fått statsborgerskap siden forrige stortingsvalg, er det en effekt på 2,1 prosentpoeng. Blant andre velgere med innvandrerbakgrunn ser det ut til å være en negativ effekt, men det er trolig en tilfeldighet. Det er rimelig å anta at effekten er 0 i denne gruppen. I sum har

altså SMS-tiltakene – som virket ved valget i 2015 – veldig begrensede effekter i 2017.

Telefonbanken som ble gjennomført av LNU, hadde heller ingen effekt, til tross for at dette var et ressurskrevende tiltak som nådde frem til ungdommene på en direkte og personlig måte. Det fremgår også av tabellen at SMS til denne aldersgruppen heller ikke hadde noen effekt.

Brevene til velgere med innvandrerbakgrunn er det eneste tiltaket i 2017 som hadde en effekt av betydning. Vi viser bare effektene av brevene samlet, uten å skille mellom de ulike budskapene. En mer detaljert analyse av forskjellene mellom brevene tyder på at det bare er tilfeldige forskjeller mellom effektene av de ulike brev-typene. Brevene som ble sendt til nye statsborgere, bidro til å øke valgdeltakelsen med 2,2 prosentpoeng, mens blant andre velgere med innvandrerbakgrunn gikk deltagelsen opp 1,2 prosentpoeng.

Resultattabell: ITT-effekter av eksperimentene i 2015 og 2017

		SMS	Telefon- bank	Brev	Valgdeltakelse i kontrollgruppen	
2017	Velgere uten innvandrer- bakgrunn	Alle	0,3		82,6	
		Under 30 år	0,2		70,7	
		Førstegangselgere	0,1	0,3	69,4	
	Velgere med innvandrer- bakgrunn	Fikk stemmerett i 2017	2,1		2,2	58,1
		Andre	-0,8		1,2	55,5
2015	Velgere uten innvandrer- bakgrunn	Alle	1,6		68,9	
		Under 30 år	4,6		45,3	
	Velgere med innvandrer- bakgrunn	Fikk stemmerett i 2015	3,1		5,8	20,9
		Andre	2,3		3,4	40,1

De to rundene med eksperimenter i 2015 og 2017 gir grunn til å spørre: Hvorfor er effektene større ved det første valget? Det er mange forskjeller mellom de to valgene, så vi kan ikke med sikkerhet identifisere en forklaring. Den mest

sannsynlige forklaringen er likevel forskjellen i deltakelsesnivåene ved de to valgene. Ved et stortingsvalg er det færre velgere som kan mobiliseres av slike tiltak. De fleste personene som mottar et tiltak, ville ha stemt uansett. I lokalvalget 2015 var det nettopp i de gruppene med lav deltakelse, hvor under halvparten stemte, at tiltakene hadde størst effekt. Det gir grunn til å tro at det vil være mest å hente på å innføre tiltak av denne typen ved lokale valg.